

לא משום איסור בלאים בכרם, משום שאין זה שתילה, ולפיכך אף
אם לא היו מקצת עליו מגולים מותר, וכן אינו חושש לא משום
שביעית, שאם היתה שנת השמיטה אינו חושש לאיסור זריעה, ולא
משום מעשר – אינו צריך לעשר את הגידולים שנוספו עליהם שהרי
זה בנוסף על התלוש, ונזילין בשבת – אם היו מקצת העלים מגולים,
מותר בשבת לאחוז בעלים המגולים וליטלם, ואף שהעפר זו מאליו,
שאינו זה אלא טלטול מן הצד. והוא הדין בסליקוסתא וסכין, שיכול
ליטלם בשבת אף שלא נעץ ושלף מבעוד יום, וקשה על רב הונא
ושמואל שאסרו זאת. מסיקה הגמרא: תיובתא.

משנה

המשנה ממשיכה לפרט דיני הטמנה. מבארת המשנה דין הטמנה
בשבת עצמה: לא בפהו – לא הטמין את הקדירה בערב שבת מבעוד
יום, לא יבסנו משתחשף אף בדבר שאינו מוסיף הבל, שאסור
להטמין בשבת כלל, גזירה שמא כשיבא להטמין ימצא שנצטננה
קדירתו וירתיחה, ונמצא מבשל בשבת.
מביאה המשנה אופן שמתיר להטמין בשבת: אם בפהו מבעוד יום
ונתגלה הכיסוי, מותר לכפותו בשבת, שלא אסרו אלא להטמין
בתחילה בשבת.

מבארת המשנה דין הטמנת מים צוננים כדי שלא יתחממו: מכלא
אדם בשבת את הקיתון במים צוננים, ונותן לתחת הכר או תחת
הכפת כדי לשמור צינתם שלא יתחממו מדום הקיץ והחמה.

גמרא

הגמרא דנה אודות הטמנת צונן בשבת: אמר רב יהודה אמר
שמואל, מותר להטמין את התבשיל הצונן בשבת כדי לשמור
צינתו, ולא חוששים שמא יבוא להטמינו על מנת לחממו.
מבארת הגמרא מה חידושו של שמואל: אמר רב יוסף, מאי קא
משמע לן שמואל, הנינא – הלא שנינו כבר במשנתנו, מכלא אדם
קיתון של צונן ונותן תחת הכר או תחת הכפת. מתרצת הגמרא:
אמר רבי אבהו, טובא קא משמע לן – חידוש רב משמיענו שמואל,
דאי ממתניתין הוה אמרינא – שאם ממשנתנו היה אפשר לומר, דהני
מילי – שדברים אלו, כלומר, ההיתר להטמין צונן אמור רק בדבר
שאינו דרבף להטמין אותו כדי לחממו, וכגון מים צוננים שההטמנה
תחת כר ובכסת אינה מועילה לחממם, אבל דבר שדרבף להטמין כדי
לחממו, כגון תבשיל, לא יטמינו אף לשמור צינתו שמא יבא להטמינו
כדי לחממו, קא משמע לן שאף תבשיל צונן מותר להטמין.

מביאה הגמרא דעה החולקת על שמואל: אמר רב הונא (אמר רב)
[אמר רבי], אסור להטמין את הצונן בשבת. מקשה הגמרא סתירה
בדברי רבי: והתניא, רבי התיר להטמין את הצונן. מתרצת הגמרא:
לא קשיא, הא – זה שאסר רבי להטמין היה מקמייה דלישמייעה –
לפני ששמע מרבי ישמעאל ברבי יוסי להתיר, והא – זה שהתיר
היה לבתר דלישמייעה – לאחר ששמע מרבי ישמעאל ברבי יוסי.
שכן היה מעשה, כי הא דרבי – ישר רבי ואמר, אסור להטמין את
הצונן. אמר לפניו רבי ישמעאל ברבי יוסי, אבא – אבי רבי יוסי
התיר להטמין את הצונן. אמר רבי, אם כך בבר הורה זון – רבי
יוסי להתיר, חוזר אני מדברי.

הגמרא מציינת את החיבות ששררה בין החכמים, הניכרת ממעשה
זה: אמר רב פפא, בא וראה כמה מחבבין רבי ורבי יוסי זה את זה,
שהרי אילו רבי יוסי היה קיים, היה כפוף ויושב לפני רבי כאחד
מתלמידיו, ומנין שכן, דהא רבי ישמעאל ברבי יוסי דמכלא מקום
אבותיו הוה, כלומר, שהיה גדול וחשוב כאביו, ואף על פי כן היה
כפוף ויושב לפני רבי מפני כבוד הנשיאות, ומסתבר שגם רבי יוסי
היה עושה כך ויושב כפוף לפני רבי, ולא היה מורה בפניו אף על פי
שהיה גדול ממנו, וקאמר – ואף על פי כן כיבד רבי את רבי יוסי
באומרו בבר הורה זון, ופסק כמותו.

הנהגת רב נחמן בענין הטמנת צונן בשבת, ובענין בישולי נכרים.
מספרת הגמרא: אמר רב נחמן לדרו עבדיה – לעבדו ששמו
דרה, אממין לי צונן בשבת. ועוד אמר לו, אייתי לי מין דאחים
קפילא ארמאה – הבא לי מים שחימם נחתום נכרי, ללמדנו שאין
בוה משום איסור בישולי נכרים וביום חול היה. מספרת הגמרא: שמע
זאת רבי אמי ואיקפד, שסבר שלא היה ראוי לו להקל בזה.

דנה הגמרא מדוע הקפיד רבי אמי: אמר רב יוסף, מאי מעמא
איכפד רבי אמי, הרי ברכותיה עבדי – על פי הוראת רבותיו נהג רב
נחמן. דא – בדין אחד נהג ברב, וחדא בשמואל, כשאמר להטמין
צונן נהג בשמואל, דאמר רב יהודה אמר שמואל, מותר להטמין
את הצונן. וכשביקש מים שחימם הנכרי נהג ברב, דאמר רב
שמואל בר רב יצחק אמר רב, כל דבר שהוא ראוי להיות נאכל
במות שהוא חי – ללא בישול, כגון דגים קטנים מלוחים, אף אם
בשלו נכרי, אין בו איסור משום בישולי נכרים, שלא הועיל הנכרי
כלום ואין זה נחשב כבישול, ומים ראויים לשתיה כמות שהן. מתרצת
הגמרא את דעת רבי אמי: (הוא) – רבי אמי שהקפיד ברב, שאדם
השוב שאני, ויש לו להחמיר על עצמו בדברים שנראה לאנשים שיש
בהם איסור כדי שלא ילמדו ממנו להקל יותר.

אסרו חכמים להטמין קדרה של חמין בשבת אפילו בדבר שאינו
מוסיף הבל, כמובא לעיל. הברייתא מונה אופנים שהתירו חכמים
להטמין בשבת, או לשנות את צורת ההטמנה שהיתה מערב שבת:
הנו רבנן, אף על פי שאמרו אין מוטמין אפילו בדבר שאינו מוסיף
הבל, משתחשק, שמא ימצא את קדרתו צוננת וירתיחה בשבת, אם
בא להוסיף בשבת כיסוי על כיסוי מוסיף, שכיון שהקדרה טמונה
כבר, אין לחשוש שמא ימצאנה צוננת.

מביאה הברייתא אופן נוסף של הוספת חום על ידי החלפת ההטמנה.
אומרת הברייתא: הרוצה לשנות את החום של ההטמנה, ביצר הוא
עושה, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אם הטמין בערב שבת בסדינים
של פשתן, ורוצה עכשיו לשמור את החום טוב יותר, נוטל את
הסדינים של פשתן מעל הקדרה ומניח במקומם את הגלופקריין –
כסות של צמר, השומרים את החום יותר מסדינים של פשתן. או אם
כיסה בימות החמה בכסות של צמר וחושש שמא יקדיח תבשילו
מחמת רוב הכיסוי, נוטל את הגלופקריין ומניח את הסדינים.

מביאה הברייתא קולא נוספת בדיני הטמנה: וכן היה רבן שמעון בן
גמליאל אומר קולא נוספת בדיני הטמנה, לא אסרו להטמין בשבת
אלא אותו מיחם שחימם בו את המים בערב שבת, שמא יבוא
להרתיחה, אבל אם פניה את המים החמים בשבת ממיחם למיחם
אחר, מותר להטמין בשבת את המיחם השני בדבר שאינו מוסיף
הבל, שבאופן זה אין לגזור שמא יבוא להרתיח. מבארת הגמרא
מדוע אין לחשוש שמא ירתיח: השתא – הרי עכשיו כשפניה ממיחם
למיחם אקורי קא מקיר לה – מקרר הוא בכך את המים, ארתוחי
קא מירתח לה – וכי שם מקום לחושש שיבוא להרתיחם כדרך
שחוששים בכל הטמנה בשבת, לפיכך לא גזרו.

מביאה הברייתא דין נוסף בהטמנה: אם טמן סביבות הקדירה וביסה
על פיה בדבר הניטל בשבת – שאינו מוקצה ומותר לטלטלו, או
שמן סביבות הקדירה בדבר מוקצה שאינו ניטל בשבת, וביסה על
פיה בדבר הניטל בשבת, הרי זה ניטל ומחזיר – מגלה את הכיסוי
שהוא ניטל בשבת, ואוחז בקדירה ומוציאה ומחזירה אחר כך. אבל
אם טמן סביבות הקדירה וביסה על פיה בדבר מוקצה שאינו ניטל
בשבת, או אפילו שמן סביבות הקדירה בדבר הניטל בשבת,
וביסה על פיה בדבר שאינו ניטל בשבת, אם היה פי הקדרה מגולה
מקצתו שלא כיסה את כולה, הרי הוא ניטל את הקדרה על ידי
שמוחק במקום המגולה ומטה אותה על צידה ומנערה עד שהכיסוי
נופל מאיליו, ומחזיר אותה אחר כך למקומה. ואם לאו – שלא היה
מגולה מקצתו,

שבת דף נא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שישי) קלא

1 אינו נזכר ומחזיר, כיון שאין לו במה לאחזה.
2 ממשיכה הברייתא: רבי יהודה אומר, נעורת של פשתן דקה –
3 פסולת דקה הנופלת מן הפשתן כשמנפצים אותו, הרי היא כזבל
4 בהמות, המבואר במשנה (לעיל מה) שהוא מוסיף הבל, ואין טומנים בה
5 אפילו מבעוד יום.

6 בדרך אגב מביאה הברייתא דין הנחת כלי על גבי כלי חם בשבת:
7 מניחין מים – כלי מנחושת ובו מים חמים על גבי מים אחר שהם
8 יותר בשבת, וקדרה של חרס ובה תבשיל חם על גבי קדרה, אבל
9 לא מניחים קדרה על גבי מים ולא מים על גבי קדרה, משום
10 שהקדרה כמה יותר ומוסיפה חמימות במים, ולא הותר אלא
11 לשמור את החום.

12 ממשיכה הברייתא: וטותם בשבת את פיה ופי המים או
13 הקדרה בנצק הנילוש מבעוד יום, כדי להדק את הקדרה עם כיסויה
14 לשמור חומה.

15 מבארת הברייתא באיזה אופן הותר להניח מים על גבי מים: ולא
16 התירו להניח מים על גבי מים כאשר המים שבעליון צוננים
17 בשביל שיהיו – שיתחמו מימיו מחומו של התחתון, אלא רק
18 כאשר גם המים שבעליון חמים ומניחים בשביל שיהיו משומרים –
19 להעמיד את חומם שלא יצטננו.

20 מביאה הברייתא מחלוקת בענין הטמנת צונן: וכשם שאין מומנין
21 את החמין בשבת, כך אין מומנין את הצונן תחת הכר או תחת
22 הכסת כדי שלא יתחמו מחום הקיץ והחמה, גזירה שמא יבוא
23 להטמין אף את החמין. רבי התייר להטמין את הצונן.

24 הברייתא מבארת דין ריטוק שלג וקרח בשבת: ואין מרזקין
25 (מרסקים) לא את השלג ולא את הקרח – קרח ממים שנקפאו
26 בשבת, בשביל שיהיו מימיו משום שדומה הדבר למלאכה, שנראה
27 כאילו הוא בורא ומוליד את המים הללו. מבארת הברייתא כיצד
28 ניתן להפשירים: אבל נותן הוא את השלג או את הברד לתוך הכוס
29 של יין או מים כדי לצננם בימות החמה, או לתוך הקערה, ושם הם
30 נימוחים מאליהם ואינו חושש לאיסור, שמאחר שנמס לתוך משקים
31 ולא ניכר מה שנמס אינו נראה כבורא את המים.

הדרן עלך במה מומנין

פרק חמישי – במה בהמה

משנה

34 כשם שמצוה אדם לשבות בעצמו ממלאכה בשבת, כך הוא מצוה
35 על שביית בהמתו. ולכן עליו למנוע ממנה לצאת לרשות הרבים
36 כשהיא נושאת משא, משום מלאכה הוצאה מרשות לרשות. ומכל
37 מקום, הבהמה יוצאת כשעליה דבר שבו היא משתמרת ביד בעליה,
38 שזה אינו נחשב משא.

39 מבררת המשנה: כמה – באלו דברים הבהמה יוצאה – מותר שתצא
40 בהם בשבת לרשות הרבים, וכמה – ובאלו דברים הבהמה אינה
41 יוצאה – אסור שתצא בהם. יוצא הנמל באפסר, ונאקה ונקבת
42 הגמל יוצאת בחטם, ולובדקים יוצאים בפרומקניא, וסוס יוצא
43 בשיר. שבאלו דרכם להשתמר, ולכן אינם נחשבים משא.

44 מוסיפה המשנה: וכל פגלי השיר – בעלי חיים שדרכם לצאת בשיר
45 לנוי, כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות, יוצאין בשיר, ונמשכין
46 בחבל בששיר.

47 מתוך ששנה התנא דין שיר לענין שבת, מוסיף ומלמדנו את דינו
48 לענין טהרה: ואם נטמא השיר, מין עליהן – על השירים) מי חטאת
49 ומוזבין – ומטביל את השירים) במקומן – בעודם בצואר הבהמה,
50 ואינו צריך להסיר מעליה לפני ההזאה או הטבילה.

גמרא

52 שנינו במשנה, שנאקה יוצאת בחטם. מבררת הגמרא את פירוש
53

הדברים: מאי נאקה בחטם – מהי נאקה ומדוע חטם שבו היא יוצאת.
משיבה הגמרא: אמר רבה בר בר חנה, נאקתא חיוורת – נאקה
לבנה בוממא דפרולא – יוצאת בטבעת ברזל הנתונה בנקב
שבחוטמה. שבה היא משתמרת ביד בעליה (ציור ג). שטבעה של
נאקה זו לברוח ולכן קשה לשומרה, והיא צריכה שמירה מעולה
יותר מן הזכר, שהזכר די לו באפסר ובו הוא יוצא, ונקבה זו אינה
משתמרת באפסר אלא בטבעת זו.

שנינו במשנה: ולובדקים יוצאים בפרומקניא. מבארת הגמרא: אמר
רב הונא, פירוש דברי המשנה, חמרא לובא – חמור לובי (ממדינת
לוב) בפני דפרולא – יוצא ברסן העשוי מברזל, מפני שהוא חמור
משובח וזקוק, וזו שמירתו הראויה.

אגב הנידון בשמירתו של חמור לובי, מביאה הגמרא מעשה: לוי
שדר וזוי לבי חוזאי למיוזן ליה חמרא לובא – לוי שלח מעות
לאנשי בי חוזאי כדי שיקנו לו בהם חמור לובי שהוא משובח, ואנשי
בי חוזאי לא רצו לקנות לו מפני שהיו רחוקים ממנו, והיה קשה להם
לשלוח חמור למרחק כה רב, ולכן צרו – צררו את מעותיו, ושדרו
ליה שיערי – ושלחו לו את צרור מעותיו עם שעורים בתוכו, למימר
דניגרי דחמרא שיערי – לרמז לו שפסיעותיו של החמור טובות על פי
מאכלו, ואף חמור שאינו לובי אם יאכלנו תמיד שעורים, שהוא
מאכל טוב לחמור, יהיה משובח כחמור לובי.

הגמרא שבה לדברי המשנה, שגמל יוצא באפסר, ונאקה שהיא קשה
להשתמר יוצאת בחטם שזו שמירה מעולה יותר, ומביאה את שאלת
התלמידים לפני רבי, מה הדין באופן הפוך, גמל בחטם ונאקה
באפסר: אמר רב יהודה אמר שמואל, מחליפין היו התלמידים
בשאלתם לפני רבי, של זו בוז – נאקה באפסר וגמל בחטם, כזה –
מה הדין, האם גם באופן זה מותר שיצא, או שבאופן זה נחשב משא
ואסור. אמר להם רבי לתלמידים, נאקה באפסר לא תיבעי לה – אין
להסתפק האם יוצאת, שגמל לא מניחא פיה משאוי הוא – שכיון
שהנאקה טבעה לברוח ואינה נשמרת על ידי האפסר, הוא נחשב
כמשא על גבה ואינה יוצאת בו. כי תיבעי לה – היכן יש להסתפק,
נמל בחטם מאי – מה הדין, האם נאמר שגמל דסני ליה באפסר
משאוי הוא – שכיון שמוסיף לשמירתו אפסר, ואינו צריך באפסר
מעולה של חטם, נחשב החטם משא ואינו יוצא בו, או דילמא – שמא
נאמר, נמירותא יתירתא לא אמרינן משאוי הוא – שמירה מעולה
יותר ממידת הצורך אין אומרים שהיא נחשבת משא, ויוצא בו.

מוסיף שמואל ומביא את מה שדנו לפני רבי, בספק האם שמירה
יתרה נחשבת משא: אמר לפניו – (לפני רבי) רבי ישמעאל ברבי
יוסי, כך אמר אבא ו-אבי, רבי יוסי, ארבע בהמות יוצאות
באפסר, הפוס והפרד והנמל והחמור, משום שאפסר הוא שמירתם
הראויה. ויש לדקדק, בהמות אלו שמנה רבי יוסי שיוצאות באפסר,
למעוטי מאי – מה בא למעט, האם לאו – (לא) בא למעוטי – (למעט)
שלא יצא נמל בחטם, וכך אמר, ארבע בהמות אלו די להן בשמירת
אפסר, ולכן אסורות לצאת בשמירה מעולה יותר, והגמל שנמנה
בהמות אלו לא יצא בחטם, ששמירה יתירה נחשבת משא. אמר לו
רבי, יש לדחות את ההוכחה, שרבי יוסי לא בא למעט שגמל לא יצא
בחטם, אלא בא למעוטי – (למעט) שנאקה לא תצא באפסר, וכך
אמר, שרק ארבע בהמות אלו יוצאות באפסר, מפני שהן נשמרות על
ידו, אבל נאקה שאינה נשמרת על ידי אפסר וכפי שהתבאר לעיל,
שהיא צריכה שמירה מעולה יותר, לא תצא בו. אבל גמל יש לומר
שיוצא בחטם, ששמירה יתירה אינה נחשבת משא.

פושטת הגמרא ספק זה מברייטא: בבתניתא תנא – בברייטא שנינו,
לובדקים – (חמור לובי) ונמל יוצאין באפסר. ויש ללמוד מכאן,
שהגמל יוצא דווקא באפסר ולא בחטם, מפני שחטם הוא שמירה
יתירה, ושמירה יתירה נחשבת משא ואסור לצאת בה.

הגמרא תולה את הנידון אם שמירה יתירה נחשבת משאוי במחלוקת
תנאים: בתנאי – דבר זה שהסתפקו בו לפני רבי, אם שמירה יתרה
נחשבת משא או לא, יש לתלותו במחלוקת תנאים. שכן שנינו
בברייטא, אין חיה יוצאה לרשות הרבים בסוגר – (קולר של חבל),

המשך ביאור למס' שבת ליום שישי עמ' ב

1 מפני שהוא נחשב משא. חֲנֻנְיָה אֹמֵר, חיה יוֹצֵאָה בְּסוּגָר, שאינו
2 נחשב משא, וְכֵן יוצאת בְּכָל דָּבָר הַמְשֻׁתָּמֵר – שבו היא משתמרת.
3 מבררת הגמרא: בְּמֵאֵי עֶסְקִינָן – במה [–באיזו חיה] מדובר במחלוקת
4 תנאים זו. אֵילִימָא – אם נאמר שמדובר בַּחֲתִּיה גְּדוּלָּה, כגון דוב, מִי
5 סָגִי לָהּ – וכי די לשמירת חיה כזו בְּסוּגָר, הלא אין די בזה, ואם כן
6 הוא נחשב משא, וכיצד אמר חנניה שהיא יוצאת בו. וְאֵלָּא מדובר
7 בַּחֲתִּיה קְטַנָּה, כגון נמיה וחולדה, מִי לֹא סָגִי לָהּ – וכי לא די
8 לשמירתה סוּגָר, הלא ודאי די לה בזה, ומהו הטעם של תנא קמא
9 שלא תצא בו. מסיקה הגמרא: אֵלָּא לָאו חֲתוּל אִיכָּא פִּינִיָּיהוּ – אלא
10 ודאי המחלוקת בין תנא קמא לחנניה היא בחתול, אם הוא יוצא
11 בקולר, משום שטבעו של החתול שאינו רוצה כל כך לברוח, ולכן
12 אינו צריך שמירה אף כחיה קטנה. תֵּנָּא קַמָּא סָבֵר, פִּיּוּן דְּסָגִי לָהּ
13 בְּמִיתָנָא בְּעֻלְמָא – כיון שמספיק לשמירת החתול חבל קטן, הקולר
14 מְשַׁאֵי הוּא – נחשב משא, מפני שהוא שמירה יתירה, ואינו יוצא בו,
15 וְחֲנֻנְיָה סָבֵר, כָּל נְטִירוֹתָא יְתִירָתָא לֹא אִמְרִינָן מְשַׁאֵי הוּא – כל

16 דבר הבא לשמירה יתרה אין אומרים שנחשב למשא, ולכן הקולר
17 אינו נחשב משא על גבי החתול, והוא יוצא בו. נמצא, שנחלקו
18 תנאים בדבר זה, אם דבר הבא לשמירה יתירה נחשב משא.
19 שמואל פוסק הלכה במחלוקת זו: אָמַר רַב הוּנָא פַּר חֲתִּיא, אָמַר
20 שְׁמוּאֵל, הֵלֶכָה בְּחֲנֻנְיָה שאמר שחתול יוצא בקולר, וכן כל דבר
21 הבא לשמירה יתירה אינו נחשב משא.
22 מביאה הגמרא מעשה הנוגע לנידון זה: לֵוִי בְּרִיה [–בנו] דְּרַב הוּנָא
23 פַּר חֲתִּיא, וְרַבָּה פַּר רַב הוּנָא, הָווּ קְאָזְלִי בְּאוֹרְחָא – היו הולכים
24 יחד בדרך, וכל אחד רוכב על חמורו, ובדרכם קְדַמִּיה חֲמָרָא דְּלֵוִי
25 לְחֲמָרָא דְּרַבָּה פַּר רַב הוּנָא – הקדים חמורו של לוי את חמורו של
26 רבה בר רב הונא, ורבה בר רב הונא לא ידע שחמורו של לוי עשה
27 זאת מעצמו, אלא חשב שלוי עשה כן מדעתו, ולכן חָלַשׁ דַּעְתִּיה
28 דְּרַבָּה פַּר רַב הוּנָא – חלשה דעתו של רבה בר רב הונא, מפני שהוא
29 היה גדול מלוי. אָמַר לוי לעצמו, אִימָא לִיה מִילְתָּא – אומר לו דבר,
30 כִּי הֵיכִי